

Bubnó Tamás

A keleti zsolozsma — a kántorképzés mai távlatában*

2009 őszétől —61 év után— ismét elindulhatott a kántorok képzése a Magyar Görögkatolikus Egyházban. A Magyar Akkreditációs Bizottság 2008 decemberének elején

Bubnó Tamás egyházzenész, karnagy (Budapest), a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola főiskolai docense, a Szent Efrém Férfikar vezetője.

hozta meg határozatát, s ez új korszak kezdetét jelenti egyházunk liturgikus életében. A nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán tíz hallgató kezdte meg tanulmányait, amelyekben döntő fontosságú a keleti zsolozsma megismerése és az annak méltó módon való elvégzésére irányuló felkészülés.

Mi, keletiek, nagyon szerencsések vagyunk — legalábbis a zsolozsmát illetően: nem kell bizonygatnunk egymásnak, hogy a zsolozsma közösségekben való elvégzése fontos, hiszen ez hagyományunk egyik alappillére. Sok száz éve kialakult liturgikus rendünk szerint a reggeli és az alkonyati zsolozsma (közhasználatú szavainkkal: utrenye és vecsernye) rendszeres végzésére egyházközösségeinkben lehetőség nyílik, s ugyanúgy hozzátartozik a keleti lelkiség ápolásához és az egyházfegyelem megtartásához, mint a szent liturgián, tehát a misén való részvétel. A lehetőség azonban mérhetetlen felelősséggel is párosul: a hagyomány méltó módon történő ápolása kitűnő liturgikus és zenei képzettségű kántorokat kíván.

A magyarországi görögkatolikusság több mint 360 éves történetében a fennmaradt dokumentumok, püspöki körlevelek, értekezések szerint állandó igény volt a kántorképzésre, de a megvalósítás intézményes keretei Bacsinszky András püspök hivatali éve alatt épültek ki. A Görög Katolikus Éneklész-képezde 1793-tól Ungváron a teológiával és a tanítóképzővel szorosan együttműködve indult el, s ezzel új fejezet nyílt a hazai bizánci rítusú liturgikus zene történetében. Téves viszont azt feltételezni, hogy ez előtt az időszak előtt nem lett volna kántorképzés: a bazilita szerzetesek által irányított iskolákban a zeneileg legfogékonyabbak komoly képzést kaptak e téren is. Bizonyosság erre az ún. *Sajó-pálfalai Irmologion*, kézzel írott kottáskönyv, mely a XVIII. század első harmadában íródott Fekete (Fetko) János által valamelyik galíciai bazilita iskolában. A fiatalember Sajó-pálfalára hazatérve ennek a könyvnek segítségével irányította a község liturgikus-zenei életét, s utódai a XX. század közepéig használták az ósláv kottáskönyvet. Sokan voltak akkoriban, akik ugyanezt az utat járták be.

A XVIII. század végétől új nehézségként vetődött fel a *magyar nyelvű* görögkatolikus liturgikus képzés ügye, tekintettel a növekvő lélekszámú magyar ajkú görögkatolikusság igényeire. 100 évnek kellett azonban eltelnie, amikor is Fir-

* A Magyar Egyházzenei Társaság X. konferenciáján, 2011. március 14-én Nyíregyházán elhangzott előadás.

czák Gyula munkácsi püspök megbízta Boksay János pap-karnagyot és Malinics József kántort, hogy írott formában, kottás kiadványban rögzítsék a magyar görögkatolikus dallamokat. Ez a munka 1906-ban jelent meg *Egyházi közénekek* címmel Ungváron, amely az 1912-ben megalapított Hajdúdorogi Görög Katolikus Egyházmegye liturgikus-zenei gyakorlathoz jó alapot biztosított volna, ha a történelem nem szól közbe: a világháború, a békediktátum, az újbóli szétszabdaltság időszakában nem nyílt tér a magyar liturgikus zenével való elmélyült foglalkozásra. A magyar állam ugyan 1914-ben elsősorban azért állította föl a Nyíregyházi Állami Tanítóképző Intézetet, hogy abban görögkatolikus kántortanítókat képezzenek, ám ebből semmi sem valósult meg: így 1920 után sem papnevelő, sem kántorképző intézménye nem volt a Hajdúdorogi Egyházmegyének. Miklósy István, az első püspök halála után (1937) az 1939-ben felszentelt és beiktatott új vezető, Dudás Miklós OSBM első főpásztori beszédében hangsúlyozta, hogy legsürgősebb feladatának tekinti az egyházmegyei papnevelő intézet, a kántortanítóképző, valamint fiú- és leányinternátus felállítását. Ezért azonnal tárgyalásokat kezdett Hóman Bálint miniszterrel a lehetetlen helyzet orvoslása ügyében. Nem sok eredménnyel. A kántortanító-hiány Dudás püspök szerint olyan katasztrófális helyzetet idézett elő egyházmegyéje életében, hogy ezt állami segítség híján is meg kellett oldania: 1942-ben Hajdúdorogon Gör. Kat. Tanítóképző és Líceum kezdte meg működését, amely sajnálatosan rövid ideig, az iskolák 1948-as államosításáig állt csak fenn.

1991-től megkezdte működését hazánk egyetlen görögkatolikus középfokú oktatási intézménye, a Hajdúdorogi Görög Katolikus Gimnázium és Szakközépiskola. Itt a kántorképzés már több mint tíz éve fölvehető fakultáció a diákoknak. Jó néhányan élnek is ezzel a lehetőséggel, de felsőfokú továbbmeneteli lehetőségük 2009-ig nem volt ez irányban.

A mi kántorszakunk legfontosabb feladata tehát nem az, hogy tömegesen képezzen ki görögkatolikus kántorokat, hanem hogy olyan egyházzeneszket bocsásson útjukra, akik a mindennapos énekvezetői feladatok ellátásán túl képesek a bizánci szertartások énekeinek továbbadására, fiatal, jó hangú hívők bevonására és azok segédkántori szintre való emelésére. Egyházunk —jelen helyzetében— nem képes 40–50 főállású kántor alkalmazására, e tevékenység életpályamodelljét ugyanis újra kell alapozni, megbecsülését visszaállítani, ami évtizedes kifutású, átgondolt terv alapján valósítható csak meg. Jelenleg azon fáradozunk, hogy kántorjelöltjeink kellő zenei ismeretekkel és szakirányú tudással felvértezve képesek legyenek erre a missziós feladatra. Mára ugyanis a zsolozsma végzésének színvonala sok helyen ijesztő mélységbe süllyedt. Sokszor azt gondolom egy-egy ilyen szertartás „élményét” visszaidézve, hogy jobb, épületesebb és lelkileg hasznosabb lett volna, ha olvasnák, vagy legföljebb recitálnák liturgikus szövegeinket. Ez természetesen meglehetősen eretnek gondolat a bizánci rítusban...

Lassú építkezésbe kezdünk tehát: hatévtizedes leépülést kell megfordítani. Sok a biztató jel: főpásztoraink elkötelezettsége, papjaink többségének bátorító hozzáállása, valamint zenére fogékony fiatalságunk jelenléte reménykedésre ad okot. A kántorszakos hallgatók e két év alatt már a szemlélettel tisztában vannak, s kellő igyekezettel és alázattal próbálják stúdiumaikat végezni, hogy diplomájuk értelmében igazi egyházzeneészekké váljanak.

A legfontosabb tényező a bizánci zsolozsma végzésében az idő kirekesztése, belefeledkezés az időtlenségbe. Ám felgyorsult élettempónkból adódóan sokkal nehezebb az örökkévalósággal barátkozni, mint mondjuk a 100–200 évvel ezelőtti eleinknek. Mégis, ha kizökkenünk a pörgésből, akkor vagyunk otthon, s az „Uram, jó nekünk itt lennünk” érzése kerít hatalmába minket.

A vecsernye és az utrenye két hibátlanul felépített drámai szertartás, más-más teológiai és liturgiai súlypontokkal, más környezettel: más ugyanaz a templombelső és az ikonosztázion a hajnali derengésben, mint az alkonyatban, más a tömjén illata és másképp szólnak az oktoichosz hangjai.

Ha viszont az énekmodor alpári, akkor borzasztó érzéssé alakul át a „jó nekünk itt lennünk” állapot. A nagy orthodox egyházak a kóruséneklés szükségességét ezzel indokolják: nem botránkoztatják meg óbégatással az imádkozásra összegyűlt népüket. Nekünk, görögkatolikusoknak viszont nem marad más út, mint az egész hívősergünket fölemelni arra a zenei szintre, amelyen dallamainkat a szent szövegekhez méltó módon tudják megszólaltatni. Ének-készletünk minden átlagos zenei adottságú hívőnek elsajátítható, ha jár templomba s tevékenyen bekapcsolódik a liturgiába. Mintegy 200 liturgikus dallamunk nehézségi foka ugyanis a népének- vagy népdalszintű, kivételt talán az utrenyei kánonok melizmatikusabb himnuszai képeznek.

Elindult hát egy folyamat 2009 őszén itt, a Szent Atanáz Görögkatolikus Hit-tudományi Főiskolán, amely ebben a pillanatban még nem mutat föl jól meg-ragadható eredményeket, s talán sokak szemében ezért nem is tűnik hatékonynak. De mi, oktatók, hallgatók egyaránt valljuk és hisszük, hogy eljön az az idő, amikor egyházunk istentiszteleti éneklésben is méltó módon tudja majd a reá hagyományozott liturgikus rend csodás gazdagságát bemutatni — nemzedékről nemzedékre.

1. ábra. A nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola kántorszakos hallgatói Bubnó Tamással.

2. ábra. A Dániel-játék előadása után.